

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2007-01-10

Närvarande: f.d. justitierådet Lars K Beckman, justitierådet Leif Thorsson och regeringsrådet Lars Wennerström.

Vissa regler om ränta i samband med återkrav

Enligt en lagrådsremiss den 30 november 2006 (Socialdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,
3. lag om ändring i lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till personer med funktionshinder,
4. lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn,
5. lag om ändring i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,
6. lag om ändring i lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare,
7. lag om ändring i lagen (1991:1047) om sjuklön,
8. lag om ändring i lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret,
9. lag om ändring i lagen (1993:16) om försäkring mot vissa semesterlönekostnader,
10. lag om ändring i lagen (1993:389) om assistansersättning,
11. lag om ändring i lagen (1993:737) om bostadsbidrag,

12. lag om ändring i lagen (1996:1030) om underhållsstöd,
13. lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension,
14. lag om ändring i lagen (1998:702) om garantipension,
15. lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag,
16. lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799),
17. lag om ändring i lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn, och
18. lag om ändring i lagen (2001:761) om bostadstillägg till pensionärer m.fl.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rådmannen Dag Feurst.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet

Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

20 kap. 4 b och c §§

För uttag av dröjsmålsränta enligt 4 c § föreslås räntelagen (1975:635) gälla i tillämpliga delar. Detta innebär bl.a. att räntan skall beräknas enligt en räntefot som motsvarar den vid varje tid gällande referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter.

Ränta som avses i 4 b § skall däremot enligt förslaget tas ut efter en räntesats som vid varje tidpunkt överstiger statens utlåningsränta med två procentenheter. Här har alltså valts en annan utgångspunkt än referensräntan och paragrafen innehåller inte heller i övrigt någon hänvisning till räntelagen.

Statens utlåningsränta fastställs av Riksgäldskontoret. Från och med år 2005 kungörs den, till skillnad från referensräntan, inte i Svensk författningssamling. Den kan utrönas via Riksgäldskontorets webbplats och är 3,72 % för år 2007.

Anledningen till den nämnda skillnaden mellan de två ränteparagraferna anges i remissen vara att man genom att utforma bestämmelserna på sådant sätt att Försäkringskassan kan ta ut ränta i återkravssammanhang på liknande sätt som gjordes före Regeringsrättens dom den 6 maj 2004 (RÅ 2004 ref. 54) uppnår den fördelen att tidigare administrativa system och handläggningsrutiner på ett enkelt sätt kan återupptas.

Med hänsyn till att det är fråga om en hantering av stor omfattning är Lagrådet berett att i huvudsak godta förslaget.

Beträffande dröjsmålsränta enligt 4 c § anges i remissen att det av hänvisningen till räntelagen följer att sådan ränta kan jämkas enligt 8 § räntelagen. Därutöver kan jämkning ske enligt 4 c § som anger att dröjsmålsränta skall tas ut, "om det inte finns särskilda skäl mot det."

Det finns däremot inte någon möjlighet att jämka sådan ränta som avses i 4 b §. Skulle Försäkringskassan sedan sådan ränta börjat löpa finna skäl att helt eller delvis efterge kravet på återbetalning, kvarstår – som anförs i remissen – alltjämt en skuld på upplupen ränta motsvarande vad som löpt på den eftergivna delen av kravet.

Denna fråga bör enligt Lagrådets mening lösas genom en ny 4 d § (se nedan), som avser jämkning av ränta enligt både 4 b § och 4 c §. En sådan jämkningssituation är att Försäkringskassan helt eller delvis eftergett kravet på återbetalning.

Någon utgångspunkt för ränteberäkningen enligt 4 b § anges inte i förslaget, men flera remissinstanser har föreslagit att så sker. I författningskommentaren anges att räntan börjar löpa från den dag avtalet om avbetalningsplanen träffas respektive den dag anstånd medges. Lagrådet förordar att vad som anges i författningskommentaren arbetas in i lagtexten. Ränta bör inte utgå för tid innan återkravet förfaller till betalning, dvs. i allmänhet 30 dagar efter det att kravet kommit den återbetalningsskyldige tillhanda. Även detta bör framgå av lagtexten.

De berörda paragraferna kan enligt Lagrådets mening förslagsvis lyda så:

4 b §

Om en person som har befunnits återbetalningsskyldig enligt 4 § har träffat avtal med Försäkringskassan om en avbetalningsplan eller har medgetts anstånd med betalningen av det återkrävda beloppet, skall ränta tas ut på beloppet. Räntan skall tas ut efter en räntesats som vid varje tidpunkt överstiger statens utlåningsränta med två procentenheter. Räntan skall beräknas från den dag då avtalet om avbetalningsplanen träffades eller anstånd medgavs, dock inte för tid innan återkravet förfallit till betalning.

4 c §

Om ett belopp som har återkrävts enligt 4 § inte betalas i rätt tid, skall dröjsmålsränta tas ut på beloppet. För uttag av dröjsmålsränta gäller i tillämpliga delar räntelagen (1975:635).

4 d §

Om det i särskilt fall finns anledning, får Försäkringskassan helt eller delvis efterge kravet på ränta enligt 4 b och 4 c §§.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna

De nya bestämmelserna rörande ränta som skall utgå i samband med återkrav skall enligt förslaget träda i kraft den 1 maj 2007 men inte tillämpas på återkrav som har beslutats före ikraftträdandet. Vad som därvid åsyftas med ordet "beslutats" torde vara Försäkringskassans beslut och inte ett avgörande av förvaltningsdomstol. Att märka är dock att kassans beslut kan ha formen dels av ett tjänstemannabeslut, dels ett omprövningsbeslut där beslut i samma ärende kan komma att fattas såväl före som efter tidpunkten för lagens ikraftträdande. Mot nu angiven bakgrund bör det närmare klargöras vilket avgörande det är som övergångsbestämmelsen tar sikte på (jfr RÅ 1995 ref. 29).

Frågan om återkrav hänförliga till situationer som ligger i tiden före den föreslagna tidpunkten för ikraftträdandet kan dock alltid i ett övergångsskede komma att aktualiseras efter ikraftträdandet. Lagrådet vill därför rent allmänt ifrågasätta det lämpliga i att övergångsvis ge bestämmelserna om ränta i samband med återkrav retroaktiv effekt så att räntekravet, där räntan kan ses som en form av sanktion, kan komma att träffa situationer som är hänförliga till tid då lagstöd inte fanns för att påföra ränta.

I sammanhanget bör även beaktas, som också framhålls i lagrådsremissen, att ett återkrav kan ha sin grund i oegentligheter som kan leda till polisanmälan och åtal och att motivet till att ränta bör utgå i samband med återkrav enligt lagrådsremissen är att det framstår som klart otillfredsställande att enskilda som felaktigt disponerar statliga medel inte ens skall behöva betala ränta. Bestämmelsen om den högre dröjsmålsräntan är vidare avsedd att verka som ett påtryck-

ningsmedel för att ge incitament till att avtal om avbetalningsplaner kommer till stånd, i vilka fall ränta tas ut efter en lägre räntesats. Mot nu angiven bakgrund framstår i detta sammanhang inte minst den högre dröjsmålsräntan, som kan bli tillämplig i alla återkravsfall och kunna påföras enligt en allmän regel, som ett sådant påtryckningsmedel eller sanktion som inte bör komma till användning annat än i de fall då den hänför sig till händelser som ligger i tiden efter införandet av möjligheten att påföra dröjsmålsränta. De kan då hänföras till att den försäkrade efter ikraftträdandet i ett eller annat avseende själv förorsakat att ersättning utgått obehörigen eller med för högt belopp eller eljest skäligen bort inse att ersättning uppburits obehörigen eller med för högt belopp.

De nya bestämmelserna bör sålunda tillämpas endast på återkrav som grundar sig på utbetalningar som skett efter den 1 maj 2007.

Mot bakgrund av det nu anförda förordar Lagrådet att ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen utformas enligt följande:

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2007 och tillämpas på återkrav av ersättning som utgått obehörigen eller med för högt belopp efter ikraftträdandet.

Övriga lagförslag

Vad Lagrådet anført ovan har tillämpning på motsvarande bestämmelser i övriga lagförslag.